

Rapport Nr. 0086

Archeologienota

Rotselaar, Heikantberg
Programma van Maatregelen

Inhoud

1	Administratieve gegevens	1
2	Gemotiveerd advies	2
2.1	Aanleiding vooronderzoek	2
2.2	Resultaten vooronderzoek	2
2.3	Keuze vervolgonderzoek	4
2.3.1	Onderzoek zonder ingreep in de bodem	4
2.3.2	Onderzoek met ingreep in de bodem	5
3	Programma van maatregelen	7
3.1	Vraagstelling en onderzoeksdoelen	10
3.2	Onderzoekstechnieken landschappelijk bodemonderzoek	12
3.2.1	Algemene bepalingen	12
3.2.2	Specifieke methodologie	13
3.2.3	Potentieel vervolgtraject	16
3.3	Onderzoekstechnieken archeologisch booronderzoek	16
3.3.1	Algemene bepalingen	16
3.3.2	Specifieke methodologie	16
3.3.3	Potentieel vervolgtraject	17
3.4	Onderzoekstechnieken proefputtenonderzoek in functie van een prehistorische artefactensite	17
3.4.1	Algemene bepalingen	17
3.4.2	Specifieke methodologie	18
3.5	Onderzoekstechnieken proefsleuven	18
3.5.1	Algemene bepalingen	18
3.5.2	Specifieke methodologie	19
3.6	Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk	22
4	Lijst met figuren	23
5	Bibliografie	23

1 Administratieve gegevens

Projectcode J. Verrijckt		2019-061
Projectcode Onroerend Erfgoed		2019C92
Locatie	Provincie	Vlaams-Brabant
	Gemeente	Rotselaar
	Deelgemeente	/
	Straat	Eikenlaan
Kadastrale gegevens	Gemeente	Rotselaar
	Afdeling	1
	Secie	E
	Percelen	129Z2, 129P3, 129E3 (deel)
Coördinaten	Noordoost	X: 177157,3581 Y: 183870,5968
	Noordwest	X: 177068,7728 Y: 183835,1683
	Zuidoost	X: 177163,1555 Y: 183599,7789
	Zuidwest	X: 177135,1206 Y: 183591,7412
Oppervlakte plangebied		Ca. 22.038 m ²
Oppervlakte bodemingreep		Ca. 5.007 m ²
Erkend Archeoloog		2015/00053 Jeroen Verrijckt

2 Gemotiveerd advies

2.1 Aanleiding vooronderzoek

De aanleiding van het vooronderzoek is de aanvraag van een omgevingsvergunning voor een verkaveling aan de Heikantberg in Rotselaar. Meer informatie over de aanleiding van het vooronderzoek is terug te vinden in het verslag van resultaten.

2.2 Resultaten vooronderzoek

Tijdens het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem kon enkel het bureauonderzoek uitgevoerd worden. Op basis van dit vooronderzoek zonder ingreep in de bodem was het niet mogelijk om met voldoende zekerheid een uitspraak te doen over de aanwezigheid en waarde van archeologisch erfgoed op het terrein.

Het plangebied ligt in de huidige gemeente Rotselaar. De plaatsnaam verschijnt voor het eerst in 1140 als 'Rochelaar'. Latere varianten zijn 'Rotslar' (1154) en 'Roslar' (1208). De gemeentenaam gaat terug op de Germaanse samenstelling van 'rode' (gerooid bos) en 'hlaeri-' (bosachtig moeras). De baronnen van Rotselaar waren erfelijk seneschalk of drossaard van Brabant. Rotselaar ging met zijn afhankelijkheden over naar Willem van Cory na de laatste mannelijke telg van het oude geslacht van Rotselaar in 1500. In 1518 werd de gemeente geïncorporeerd bij het hertogdom Aarschot. De heren van Croy werden opgevolgd door het geslacht van Arenberg. Op het grondgebied van Rotselaar zelf bestonden een drietal belangrijke achterlenen: Roost, Van Dieve en Ter Heyden. De burchtoren van de achterleen Ter Heyden (30 m hoog, opgericht in de 13de – 14de eeuw) en een latere woonvleugel (opgericht in de 17de eeuw) bleven daarbij bewaard. Het dorp had in de 16de eeuw een niet onbelangrijke wijnteelt. De ijzerzandsteenlagen werden ontgonnen voor bouwstenen. Het dorp had zwaar te lijden van de godsdienstoorlogen in de late 16de eeuw. Daarnaast werd het dorp tijdens WO I nog eens aangevallen door de Duitsers. Hierbij werden enkele huizen afgebrand en enkelingen vermoord. Verder ontstonden er verschillende residentiële wijken en is de gemeente een geliefde verblijfplaats voor zomerverblijven. Ook kent de gemeente enige industriële tewerkstelling.

Op het ingezoomd Digitaal Hoogtemodel is afgeleid dat het plangebied zich situeert tussen 31 en 41 +TAW. Meer naar het noorden toe kent het plangebied een hogere ligging. De hoogteverschillen binnen het plangebied zijn van natuurlijke oorsprong. Als er gekeken wordt naar de ruimere omgeving ligt het plangebied op een overgang tussen een lager (beekvallei) en een hoger gelegen gebied (getuigenheuvel). Zowel de Quartairgeologische kaarten, als de bodemkaart stellen de aanwezigheid van een getuigenheuvel of landduin (X-bodemserie) vast. Er kan worden aangenomen dat er verschillende archeologische niveaus aanwezig kunnen zijn in zo'n landduin. Onbekend is hoe diep deze duinafzettingen zijn. Overigens komt er nog een andere bodemtype voor in het plangebied, namelijk een droge zandbodem met weinig duidelijke ijzer en/of humus B-horizont (ZAfc-bodemserie). Doordat er mogelijk ook sprake is van een B-horizont in het plangebied, is de kans op het aantreffen van in situ bewaarde artefactenvindplaatsen uit de vroege prehistorie (steentijd) vrij hoog. De eerst volgende waterloop situeert zich op ca. 1 km ten oosten van het plangebied. Deze waterloop is de Leibeek en stroomt in de Demer- en Laakvallei. Gelet op de landschappelijke ligging, in een omgeving met een beekvallei is er een hoge verwachting voor steentijdartefactensites aanwezig.

Er is vervolgens reeds informatie beschikbaar op nabijgelegen percelen over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief. Echter kan er niet met zekerheid gesteld worden of de resultaten van de uitgevoerde landschappelijke boringen overeenkomen met het bodemarchief in het te onderzoeken plangebied. Er kan hierbij enkel een schets worden weergegeven. Het gaat hier om een reeds bekrachtigde archeologienota (ID 7493) die op ca. 428 m ten noordwesten van het plangebied ligt. Deze archeologienota bestaat uit een bureauonderzoek en een landschappelijk bodemonderzoek. Het projectgebied ligt op dezelfde landschappelijke ligging als het te onderzoeken plangebied. Daarnaast wordt de bodem in het projectgebied ook deels gekarteerd als een X-, een ZAfc- en een EDx-bodem. De landschappelijke boringen werden voornamelijk geplaatst in de X- en de ZAfc-bodem. Voornamelijk de ZAfc-bodem was over het gehele plangebied terug te vinden. De bodems X en EDx werden op het terrein niet teruggevonden. Uit de boringen is afgeleid dat er eerst een 10 à 15 cm dikke donkergrijze Ah-horizont aanwezig was met hieronder een 10 à 15 cm dikke bruine vertering B-horizont (Bw). Daaronder, vanaf een variabele diepte tussen de 20 en 25 cm, bevond zich de moederbodem. Enkel in het uiterste noorden was de Bw-horizont niet bewaard en ging de A-horizont meteen over naar de moederbodem. Het landschappelijk bodemonderzoek toonde aan dat de bodem over zo goed als het volledige terrein voldoende intact (A-B-C) bewaard is gebleven, om zowel restanten van prehistorische artefactensites als restanten van (proto-) historische vindplaatsen te bevatten.¹

Het plangebied zelf kent geen archeologische en historische gegevens. De ruime omgeving van het plangebied kent daarentegen wel vele archeologische vondstlocaties. De CAI-meldingen die liggen op dezelfde landschappelijke ligging werden onderzocht via ondermeer een thesisonderzoek (CAI-meldingen 150682, 150683, 150684 en 150686) en een veldprospectie (CAI-melding 3303). Het gaat voornamelijk om lithisch materiaal uit de steentijd. Hoe men tot deze gegevens is gekomen uit de licentiaatsthesis, is onbekend. Belangrijk hierbij is dat CAI-melding 150683 zich direct ten westen van het plangebied bevindt ter hoogte van de Eikenlaan. Daarnaast zijn er ook meldingen met betrekking tot urnengravingen uit de bronstijd aanwezig (CAI-meldingen 976 en 3306). Deze zijn gevonden via toevalsvondsten. Ze bevinden zich ca. 52 m en ca. 131 m ten westen van het plangebied. Tot slot is via kaartstudie afgeleid dat in de 16de eeuw nog een veldslag is uitgevoerd. Verder zijn in de nabije omgeving, voornamelijk in de beekvallei, enkele veldprospecties, mechanische prospecties en opgravingen uitgevoerd. Hieruit is af te leiden dat er archeologische resten zijn teruggevonden uit de ijzertijd, Romeinse periode, middeleeuwen en nieuwe tijd. Op basis van de gekende archeologische en historische waarden, is er een zeer hoge verwachting voor sites uit de steentijd en metaaltijden. De verwachting voor sites uit de Romeinse periode en middeleeuwen (vroeg, volle en late middeleeuwen) is eerder matig tot hoog. Er is verder een lage verwachting voor eventuele archeologische sites uit de recentere perioden, aangezien het plangebied steeds onbebouwd is gebleven tot in ieder geval 1971. Het overige gedeelte is tot op heden bebost gebleven. Volgens een uitgevoerd landschappelijk bodemonderzoek in een ander projectgebied kunnen zowel prehistorische sites, als restanten van de (proto-)historische vindplaatsen bewaard zijn gebleven. Echter is het onbekend of dit ook het geval is voor dit te onderzoeken plangebied.

De opdrachtgever plant op het terrein een verkaveling. Er zullen in totaal zeven loten worden aangelegd. De aanleg van de zeven loten zal gebeuren in zeven fasen. De loten zijn telkens bereikbaar via de Heirbaan, Eikenlaan, Berkenlaan en Wilgenlaan. Binnen de zeven loten die ingedeeld worden voor woningbouw, zal telkens één vrijstaande woning opgetrokken worden. De constructie van deze woningen maakt geen deel uit van de vergunningsaanvraag. Hierdoor zijn er geen gegevens gekend omtrent funderingstype, funderingsdiepte, randstructuren en locatie van nutsvoorzieningen. Algemeen kan aangenomen worden dat de woningen zelf op een diepte van minstens 80 cm (vorstvrije zone) gefundeerd worden. Rondom deze woningen zullen de benodigde

¹ DE LANGHE, H. e.a. 2018. (ID : 7493)

nutsvoorzieningen geplaatst worden tot een diepte van ca. 3 m -mv. Er moet rekening gehouden worden met de bestaande bomen. Er dient een maximaal behoud aan bestaande hoogstammige bomen nagestreefd te worden. Daarom wordt er een zone voor te rooien bomen voorzien van 3 m rondom de bouwzone tot aan de huidige perceelsgrens aan de straatkant of aan de rand van de huidige weg. De oppervlakte van deze zones is respectievelijk 643 m², 644 m², 668 m², 669 m², 673 m², 739 m² en 971 m². De verkaveling wordt verder omsloten door een groene zone op figuur 4. Deze zone is gratis grondafstand aan de gemeente. Hier zullen geen graafwerken gebeuren, enkel ter hoogte van de toekomstige bouwzones. Tot slot zijn in het plangebied nog vier restpercelen aanwezig. De restpercelen zijn respectievelijk 1.525 m², 1.564 m², 1.788 m² en 2.214 m². Eerder is vermeld dat op deze restpercelen reeds woningen aanwezig zijn. Deze zullen behouden blijven en niet worden afgebroken. Ze zullen niet onderhevig zijn aan de toekomstige ingrepen. Er kan worden geconcludeerd dat het plangebied onderhevig zal zijn aan een bodemverstoring enkel ter hoogte van de paarse zones (te rooien bomen). De oppervlakte van deze zones staat hierboven vermeld. Het overige beboste gebied zal nagenoeg blijven en niet volledig worden gerooid. Dit gedeelte zal dan ook archeologisch niet verder onderzocht kunnen worden.

Op basis van bovenstaande gegevens is er een zeer hoge archeologische verwachting toe te schrijven voor sites uit de steentijd en metaaltijden. De verwachting voor sites uit de Romeinse periode en middeleeuwen (vroeg, volle en late middeleeuwen) is eerder matig tot hoog. Er is een lage verwachting voor eventuele archeologische sites uit de recentere perioden.

2.3 Keuze vervolgonderzoek

2.3.1 Onderzoek zonder ingreep in de bodem

GEOFYSISCH ONDERZOEK

Het is niet nuttig om geofysisch onderzoek toe te passen binnen het plangebied. Geofysisch onderzoek spoort anomalieën in de bodem op. Doordat de te verwachten archeologische resten bestaan uit grondsporen of vondsten zullen de resultaten van een geofysisch onderzoek niet afdoende zijn om eventuele sites op te sporen of te interpreteren.

Het is niet mogelijk om deze methode toe te passen op het terrein.

Geofysisch onderzoek is niet schadelijk voor het bodemarchief binnen het plangebied.

Een kosten-batenanalyse toont aan dat het niet noodzakelijk is om geofysisch onderzoek uit te voeren in het plangebied. Doordat de te verwachten archeologische resten bestaan uit grondsporen of vondsten zullen de resultaten van een geofysisch onderzoek niet afdoende zijn om eventuele sites op te sporen of te interpreteren. Om eventuele resultaten te verifiëren zal een vooronderzoek met ingreep in de bodem steeds noodzakelijk zijn.

VELDKARTERING

Het is niet nuttig een veldkartering uit te voeren binnen het plangebied. De zone waar de bodemingrepen zullen plaatsvinden, is momenteel in gebruik als bebost gebied. Tussen de bomen is gras aanwezig. Hierdoor is er geen zichtbaarheid voor eventuele vondsten die aan de oppervlakte terug te vinden zijn. Tevens kunnen de resultaten van de veldkartering geen sluitend antwoord bieden op de aanwezigheid van intacte archeologische vindplaatsen. In se zijn alle archeologische vindplaatsen die aan de oppervlakte terug te vinden zijn reeds (gedeeltelijk) verstoord.

Het is niet mogelijk om deze methode toe te passen op het terrein.

Een veldkartering is niet schadelijk voor het bodemarchief binnen het plangebied.

Een kosten-batenanalyse toont aan dat de resultaten uit een veldkartering niet garant staan voor een goede bewaring van een archeologische site. Om eventuele resultaten te verifiëren zal een vooronderzoek met ingreep in de bodem steeds noodzakelijk zijn.

LANDSCHAPPELIJK BODEMONDERZOEK

Het is nuttig een landschappelijk bodemonderzoek uit te voeren binnen het plangebied. Een landschappelijk booronderzoek is een toetsing van de gegevens omtrent de bodemopbouw zoals beschreven op de bodemkaart van Vlaanderen. Volgens de bodemkaart zijn binnen het plangebied een landduin (X-bodemserie) en een droge zandbodem met weinig duidelijke ijzer en/of humus B-horizont (ZAFc-bodemserie) aanwezig. Een landschappelijk bodemonderzoek laat toe om uitspraken over de aanwezigheid van deze bodems, de bodembewaring hiervan, eventuele verstoringen en de diepte van een eventueel archeologisch vlak te doen.

Het is niet mogelijk om deze methode toe te passen op het terrein. Een landschappelijk bodemonderzoek kan pas uitgevoerd worden van zodra duidelijkheid is of de omgevingsvergunning voor een verkaveling bekomen wordt.

Een landschappelijk bodemonderzoek is niet schadelijk voor het bodemarchief binnen het plangebied.

Een kosten-batenanalyse toont aan dat een landschappelijk bodemonderzoek noodzakelijk is. Een dergelijk onderzoek is de beste en goedkoopste manier om gegevens te verkrijgen over de bodemopbouw, bodembewaring en eventuele aanwezigheid van een paleobodem. Op basis van de bodemkundige gegevens verkregen uit het landschappelijke bodemonderzoek dient beslist te worden welke overige vervolgonderzoeken noodzakelijk zijn.

2.3.2 Onderzoek met ingreep in de bodem

VERKENNEND OF WAARDEREND ARCHEOLOGISCH BOORONDERZOEK, PROEFPUTTEN ONDERZOEK IN FUNCTIE VAN ARTEFACTENSITES

Het is nuttig een verkennend of waarderend archeologisch booronderzoek en een proefputten onderzoek in functie van artefactensites uit te voeren, indien uit de landschappelijke boringen blijkt dat er een paleobodem bewaard is binnen het plangebied. Wanneer er een paleobodem bewaard is, is de kans op het aantreffen van een in situ bewaarde steentijdvindplaats groot.

Het is niet mogelijk om deze methode toe te passen op het terrein. Een verkennend of waarderend archeologisch booronderzoek en een proefputten onderzoek in functie van artefactensites kan pas uitgevoerd worden van zodra de landschappelijke boringen uitgevoerd zijn én uit de resultaten hiervan blijkt dat er een intacte paleobodem bewaard is.

Een verkennend of waarderend archeologisch booronderzoek en een proefputten onderzoek in functie van artefactensites booronderzoek is niet schadelijk voor het bodemarchief binnen het plangebied.

Een kosten-batenanalyse toont aan dat een verkennend of waarderend archeologisch booronderzoek en een proefputten onderzoek in functie van artefactensites noodzakelijk is indien blijkt dat er een paleobodem bewaard is.

PROEFSLEUVENONDERZOEK

Het is nuttig een proefsleuvenonderzoek uit te voeren. Een proefsleuvenonderzoek is bij uitstek de manier op sporensites op te sporen. Voordat een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd kan worden, dient er zekerheid te zijn omtrent de aanwezigheid van eventuele artefactensites uit de steentijd. Indien er artefactensites aanwezig zijn, dienen deze eerst onderzocht te worden alvorens een sleuvenonderzoek uitgevoerd kan worden.

Het is niet mogelijk om deze methode toe te passen op het terrein. Een proefsleuvenonderzoek kan pas uitgevoerd worden van zodra er geen artefactensites uit de steentijd meer aanwezig zijn.

Een proefsleuvenonderzoek is schadelijk voor het bodemarchief binnen het plangebied. Het is echter wel de enige methode om sporensites op te sporen en te waarderen.

Een kosten-batenanalyse toont aan dat een proefsleuvenonderzoek noodzakelijk is om aan te tonen of er al dan niet sporensites aanwezig zijn binnen de contouren van het plangebied.

Op basis van de uitgevoerde bureaustudie wordt door J. Verrijckt Bvba, na afloop van het landschappelijk bodemonderzoek (in de vorm van boringen) en de eventuele archeologische boringen, een vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven geadviseerd. De mogelijke te volgen trajecten, gebaseerd op de resultaten van het landschappelijk bodemonderzoek, worden hieronder beschreven in het programma van maatregelen.

3 Programma van maatregelen

Uit bovenstaande gegevens adviseert J. Verrijckt Bvba een vervolgonderzoek in de vorm van een landschappelijk booronderzoek.

Vóór aanvang van het vooronderzoek dienen de aanwezige bomen bovengronds verwijderd te worden in de paarse zone op figuur 2. Deze mogen niet ontstronkt of uitgefreesd worden

In totaal dient 5.007 m² onderzocht te worden. Onderstaande onderzoeken zullen in zeven fasen, overeenstemmend met de fasering van de bouwwerken, uitgevoerd worden. Het vervolgonderzoek dient telkens in de paarse zone op figuur 2 te worden uitgevoerd. De oppervlakte van deze zones is respectievelijk 643 m², 644 m², 668 m², 669 m², 673 m², 739 m² en 971 m². Hier zullen de toekomstige bodemingrepen plaatsvinden. De overige zones worden niet verder onderzocht omdat hier de bomen behouden zullen blijven, alsook zullen op deze zones geen bodemingrepen gebeuren. Ook de restpercelen (figuur 4 in archeologienota) zullen worden gevrijwaard van verder archeologisch onderzoek, aangezien zij niet onderhevig zullen zijn aan de toekomstige bodemingrepen. Tot slot zal de zone van gratis grondafstand aan de gemeente (groene zone op figuur 4 in archeologienota) ook gevrijwaard worden van verder archeologisch vervolgonderzoek. De reden hiervoor is dat hier geen bodemingrepen zullen gebeuren, behalve ter hoogte van de paarse zones op figuur 2. Daarnaast zullen de bomen hier ook blijven staan. In bepaalde delen van de zone zijn geen bomen aanwezig, maar hier zullen ook geen verdere graafwerkzaamheden plaatsvinden. Tot slot heeft deze zone een breedte van 3 m. Bijgevolg zal dit gedeelte leiden tot beperkte kenniswinst. Het is kosten-baten niet interessant om deze zone mee op te nemen voor verder archeologisch vervolgonderzoek.

Afhankelijk van de resultaten uit dit landschappelijk booronderzoek zijn volgende vervolgtrajecten mogelijk:

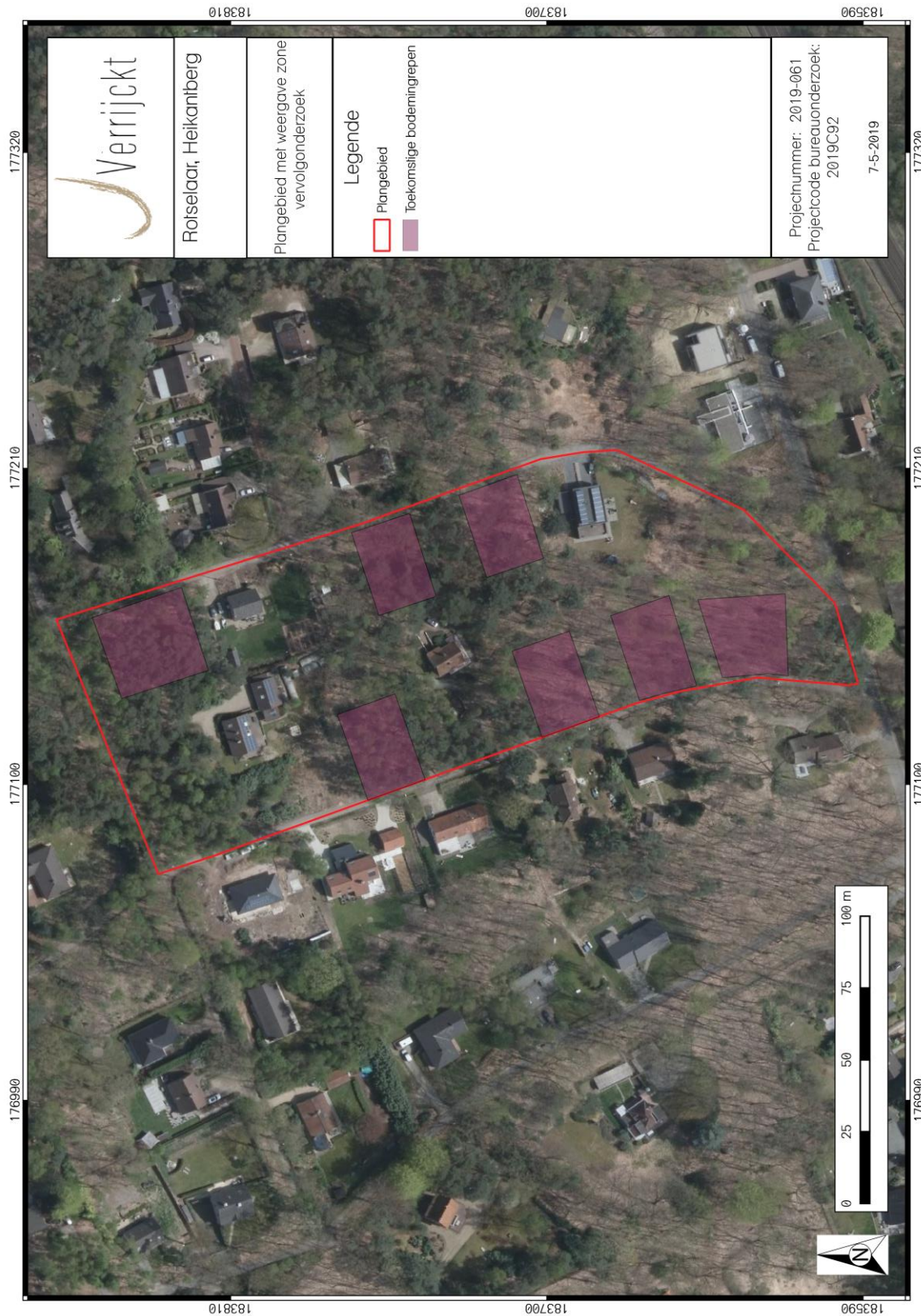
- Intacte bodem:
 - o Indien er geen bewaarde B-horizont en/of E-horizont of begraven paleobodem aanwezig is, is er geen verwachting voor goed bewaarde steentijdsites: proefsleuven
 - o Indien er een goed bewaarde B-horizont en/of E-horizont of begraven paleobodem aanwezig is, is er een verwachting voor goed bewaarde steentijdsites: archeologische boringen (verkennend, eventueel waarderend), proefputtenonderzoek, gevolgd door proefsleuvenonderzoek (m.u.v. zones die op basis van de resultaten van het booronderzoek door middel van een opgraving onderzocht moeten worden)
- Zwaar verstoorde bodem door recente bodemingrepen, hierbij is de C-horizont diepgaand vergraven:
 - o Zware verstoring over het volledige plangebied: geen verder onderzoek
 - o Gedeeltelijk verstoord plangebied: beperkt verder onderzoek in niet verstoorde delen.

Figuur 1: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting² op orthofoto uit 2017³

² Plan aangebracht door initiatiefnemer.

³ AGIV 2018e

Figuur 2: Plangebied met weergave van zone vervolgonderzoek⁴ op orthofoto uit 2017⁵

⁴ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

⁵ AGIV 2018e

3.1 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem in de vorm van landschappelijke boringen, heeft tot doel de aardkundige opbouw te leren kennen. Hierbij dient de gaafheid van de bodem en eventuele aanwezigheid van verstoringen in kaart gebracht te worden. Het eventuele vooronderzoek mét ingreep in de bodem heeft tot doel om archeologische sites op te sporen, hun bewaringstoestand en eventuele bedreiging te evalueren.

Het uit te voeren onderzoek dient in uitgesteld traject uitgevoerd te worden, aangezien de onderzoeken pas mogelijk zijn na het bekomen van de omgevingsvergunning.

Dit houdt allereerst in dat het aanvullend vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door middel van landschappelijke boringen op een later tijdstip uitgevoerd dient te worden.

Bij het verder archeologisch onderzoek dienen volgende onderzoeksvragen beantwoord te worden:

Bodem en paleolandschap

- Welke bodemhorizonten worden in de boringen of profielen aangetroffen en wat is de genese ervan? Welke zijn de bodemprocessen die hiermee geassocieerd worden?
- Wat is de relatie tussen deze bodemhorizonten en het omliggende landschap?
- Vertegenwoordigen deze horizonten relevante archeologische niveaus?
- Indien deze horizonten relevante archeologische niveaus omvatten:
 - Wat is de aard van dit niveau?
 - Heeft dit niveau een duidelijke begrenzing?
 - Kan dit niveau gedateerd worden?
 - Zijn er aanwijzingen dat dit niveau geassocieerd kan worden met een archeologische site?
 - Wat is de bewaringstoestand van dit niveau?
 - Wat is de impact van de geplande graafwerken op dit niveau?

Sites uit de steentijden en vuursteenconcentraties

- Zijn er steentijdartefacten aanwezig?
- Is er een clustering in de steentijdartefacten aan te wijzen?
- Wat zijn de grenzen van de ruimtelijke spreiding(en) van de steentijdartefacten?
- Wat is de datering van de artefacten?

Sporenbestand

- Zijn er sporen aanwezig? Wat is de aard en de datering van de sporen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Wat is de relatie tussen de bodem, de archeologische sporen en de landschappelijke context?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)? Is er een relatie met omliggende vindplaatsen?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?

Impact geplande bodemingrepen

- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle - archeologische vindplaatsen?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling: hoe kan deze bedreiging weggenomen of verminderd worden (maatregelen behoud in situ)?

Motivatie en bepalingen mogelijk verder archeologisch onderzoek

- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven:
- Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?
- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?
- Wat is de financiële impact van eventueel vervolgonderzoek?

Het onderzoeksdoel is bereikt wanneer op basis van het vooronderzoek met ingreep in de bodem een uitspraak kan worden gedaan over de aard, omvang en bewaringstoestand van de archeologische waarden in het plangebied. Hieraan dient een advies gekoppeld te worden voor vrijgave van het terrein, een opgraving of behoud in situ.

3.2 Onderzoekstechnieken landschappelijk bodemonderzoek

3.2.1 Algemene bepalingen

Landschappelijk booronderzoek is een kartering van het terrein waarbij de bodemopbouw en bodembewaring bestudeerd worden.

De algemene bepalingen van een landschappelijk bodemonderzoek, zoals vastgesteld in de Code van Goede Praktijk zijn hier van toepassing:

1° boor:

Manuele boringen worden uitgevoerd met een gutsboor of een Edelmanboor. Gutsboren hebben een minimale diameter van 3 centimeter, Edelmanboren een minimale diameter van 7 centimeter. Indien het gebruik van gutsboren of Edelmanboren niet mogelijk is door de samenstelling van de ondergrond, worden boren gebruikt die aangepast zijn aan deze ondergrond. De gehanteerde boor laat steeds toe om een natuurgetrouwe doorsnede te bekomen van de aanwezige aardkundige eenheden. Voor het bekomen van natuurwetenschappelijke stalen worden aangepaste boren aangewend. Bij het gebruik van mechanische boringen wordt een techniek gehanteerd die toelaat om stalen op te boren die van dezelfde kwaliteit zijn als de kwaliteit die in normale omstandigheden bereikt zou worden met een handmatige boring.

2° grid en lokalisering:

De keuze van het grid en de resolutie gebeurt in functie van de te verwachten complexiteit van het landschap, is gebaseerd op de resultaten van het bureauonderzoek en wordt beschreven en gemotiveerd in de rapportering. Indien afgeweken wordt van het initiële opzet op basis van de bekomen inzichten tijdens de uitvoering van het onderzoek, wordt dit eveneens beschreven en verantwoord in de rapportering. Het grid is steeds van die aard dat het toelaat om voldoende gefundeerde uitspraken te doen over het geheel van het onderzochte gebied, eventueel in combinatie met landschappelijke profielputten. De lokalisering van de boorpunten gebeurt met xyz-coördinaten (planimetrie in Lambertcoördinaten (EPSG:31370), altimetrie ten opzichte van de Tweede Algemene Waterpassing). Indien een vast grid gehanteerd wordt, worden de coördinaten bepaald met een nauwkeurighedsgraad van minimaal 1 centimeter. Indien geen vast grid gehanteerd wordt, volstaat een nauwkeurighedsgraad van 1 meter.

3° boordiepte:

Er wordt geboord totdat het boorprofiel alle aardkundige eenheden omvat waarin archeologische sites in stratigrafisch primaire positie kunnen voorkomen die relevant zijn voor de vraagstellingen van het onderzoek.

4° boorbeschrijving:

Alle boringen worden in het veld beschreven. Deze beschrijving bevat minstens de gegevens zoals opgenomen in de boorlijst (zie hoofdstuk 6.11.8). Een selectie van representatieve boorprofielen wordt open gelegd en tegen een egale en neutrale achtergrond in detail gefotografeerd, waarbij de stratigrafische volgorde wordt aangehouden, en de dikte van elke aardkundige eenheid overeenstemt met de dikte zoals ze opgeboord werd, met aanduiding van boven- en onderzijde.

5° verwerking en interpretatie:

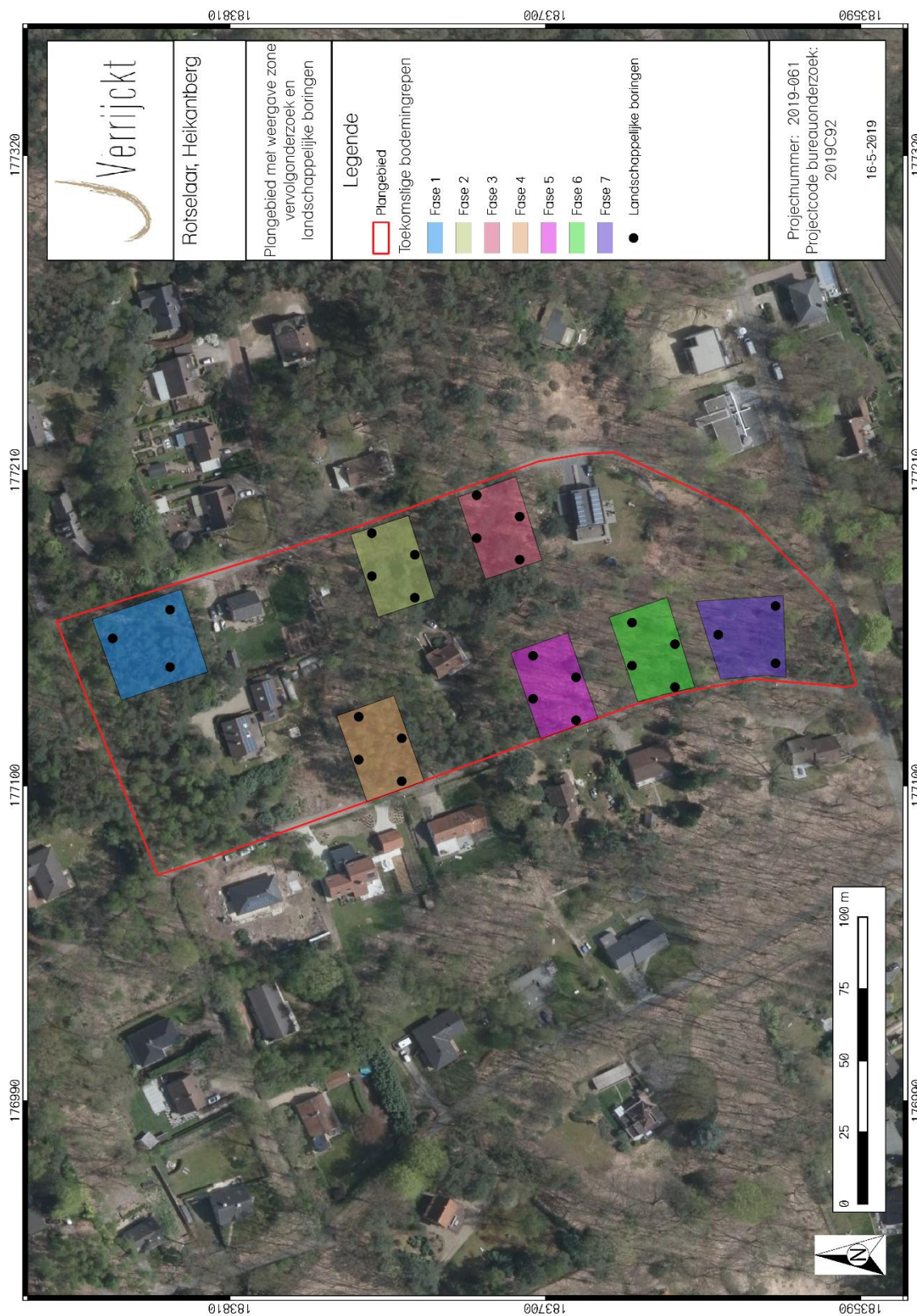
De boorgegevens worden verwerkt in de boorlijst en daaraan gekoppelde plannen. De boorprofielen worden geanalyseerd en geïnterpreteerd naar zinvolle aardkundige eenheden. Voor elke aardkundige eenheid wordt een beschrijving geboden en voor elk boorprofiel wordt de ontstaansgeschiedenis gereconstrueerd. Op basis van de waargenomen variatie in aardkundige opbouw worden alle boorlocaties toegewezen tot een beperkt aantal typeprofielen die representatief zijn voor de onderscheiden variaties in aardkundige opbouw of bodemontwikkeling en –conservatie. Er wordt een overzichtsplaan aangemaakt waarop deze variatie is aangeduid, evenals terreindoorsneden daarvan. Er wordt een digitaal terreinmodel gemaakt van de relevante aardkundige eenheden.

3.2.2 Specifieke methodologie

Binnen het plangebied worden de boringen geplaatst in een verspringend driehoeksgrid van 20 x 20 m voor loten één en zeven en van 15 x 15 m in de overige loten. Concreet betekent dit dat er binnen het plangebied 26 boringen geplaatst worden. In loten één en zeven worden er telkens drie boringen geplaatst. In de overige loten worden er vier boringen geplaatst. Mocht ter plaatse blijken dat deze vooropgestelde boorpunten onuitvoerbaar of ontoegankelijk zijn kan de veldwerkleider ter plaatse evalueren en herlokalisieren. Het verplaatste boorpunt wordt in dat geval opnieuw ingemeten en aangeduid op de kaart.

Binnen het plangebied worden de landschappelijke boringen geplaatst in zeven verschillende onderzoeksfases. Deze fases zijn gelijk aan de ontwikkelings- en bouwfases van het project. Indien de opdrachtgever beslist om bepaalde fases gelijktijdig uit te voeren, kunnen deze eveneens gelijktijdig onderzocht worden. Elke fase wordt hierbij als apart onderzoek aanschouwd en wordt als dusdanig gerapporteerd en bekrachtigd door Onroerend Erfgoed. Hieronder is weergegeven hoeveel landschappelijke boringen per fase worden geplaatst:

	Aantal boringen
Fase 1 (Lot 1)	3
Fase 2 (Lot 2)	4
Fase 3 (Lot 3)	4
Fase 4 (Lot 4)	4
Fase 5 (Lot 5)	4
Fase 6 (Lot 6)	4
Fase 7 (Lot 7)	3
Totaal	26

Figuur 3: Inplanting landschappelijke boringen

3.2.3 *Potentieel vervolgtraject*

Afhankelijk van de resultaten uit dit landschappelijk booronderzoek zijn volgende vervolgtrajecten mogelijk:

- Intacte bodem:
 - o Indien er geen bewaarde B-horizont en/of E-horizont of begraven paleobodem aanwezig is, is er geen verwachting voor goed bewaarde steentijdsites: proefsleuven
 - o Indien er een goed bewaarde B-horizont en/of E-horizont of begraven paleobodem aanwezig is, is er een verwachting voor goed bewaarde steentijdsites: archeologische boringen (verkennend, eventueel waarderend), proefputtenonderzoek, gevolgd door proefsleuvenonderzoek (m.u.v. zones die op basis van de resultaten van het booronderzoek door middel van een opgraving onderzocht moeten worden)
- Zwaar verstoorde bodem door recente bodemingrepen, hierbij is de C-horizont diepgaand vergraven:
 - o Zware verstoring over het volledige plangebied: geen verder onderzoek
 - o Gedeeltelijk verstoord plangebied: beperkt verder onderzoek in niet verstoorde delen.

3.3 Onderzoekstechnieken archeologisch booronderzoek

3.3.1 *Algemene bepalingen*

Archeologisch booronderzoek heeft tot doel het opsporen van steentijdvindplaatsen. Dergelijke vindplaatsen kenmerken zich voornamelijk door een verspreiding van losse vondsten. Bij een archeologisch booronderzoek wordt de bodem op een systematische wijze bemonsterd waardoor eventuele verspreidingen van vondsten in kaart worden gebracht.

Een verkennend archeologisch booronderzoek is een evaluatie van een terrein waar een goede bodembewaring werd aangetroffen. Indien hieruit blijkt dat er steentijdvindplaatsen aanwezig zijn, dient een waarderend archeologisch booronderzoek uitgevoerd te worden, waarbij de aangetroffen site verder geëvalueerd en afgebakend wordt.

De algemene bepalingen van een archeologisch booronderzoek, zoals vastgesteld in de Code van Goede Praktijk zijn hier van toepassing.

3.3.2 *Specifieke methodologie*

Het archeologische booronderzoek kent twee onderzoeksfases. In de eerste fase worden verkennende archeologische boringen geplaatst. Deze boringen worden geplaatst op locaties waar een bewaarde paleobodem aanwezig is en dus een verwachting voor intacte steentijdsites is. De boringen worden geplaatst in een verspringend driehoeksgrid met een afstand van 10 m tussen de raaien en 12 meter tussen de boringen in een raai. De tweede fase betreft een waarderend booronderzoek. Dit booronderzoek wordt uitgevoerd in de zones waar tijdens het verkennende booronderzoek positieve waarden voor artefacten uit de vroege prehistorie (steentijd) werden

aangetroffen. De waarderende boringen dienen geplaatst te worden rondom elke verkennende archeologische boring waarin één of meerdere artefacten uit de steentijd, en van duidelijke menselijke oorsprong, zijn aangetroffen. Op deze locaties worden extra boringen geplaatst in een verspringend driehoeksgrid van 5 m tussen de raaien en 6 m tussen de boringen in een raai.

3.3.3 *Potentieel vervolgtrajec*

Afhankelijk van de resultaten uit het waarderende archeologische booronderzoek zijn volgende vervolgtrajecten mogelijk:

- Archeologische indicatoren uit de steentijd aangetroffen én goede bodembewaring⁶:
 - o Proefputtenonderzoek in functie van een prehistorische artefactensite
 - o gevolgd door proefsleuvenonderzoek
- Geen archeologische indicatoren uit de steentijd aangetroffen:
 - o Proefsleuvenonderzoek

3.4 Onderzoekstechnieken proefputtenonderzoek in functie van een prehistorische artefactensite

3.4.1 *Algemene bepalingen*

Een proefputtenonderzoek in functie van prehistorische artefacten sites heeft tot doel om de locatie van lithische artefacten, aangetroffen bij het waarderende booronderzoek, te beoordelen. Er dient verder onderzoek door middel van een proefputtenonderzoek uitgevoerd te worden indien er sprake is van vindplaatsen waar minstens één of meerdere artefacten uit de steentijd, en van duidelijke menselijke oorsprong, zijn aangetroffen tijdens het waarderende archeologische booronderzoek. Indien rondom de zones waar artefacten zijn aangetroffen, andere indicatoren van menselijke oorsprong aanwezig zijn (bijvoorbeeld handgevormd aardewerk, verkoold graan, verkoelde hazelnootdoppen, verbrand bot, houtskool ...) dient deze zone eveneens verder onderzocht te worden. Indien dergelijke indicatoren (bijvoorbeeld handgevormd aardewerk, verkoold graan, verkoelde hazelnootdoppen, verbrand bot, houtskool ...) enkel geïsoleerd voorkomen zonder artefacten uit de steentijd (bijvoorbeeld vuursteen en kwartsiet artefacten ...) in de directe omgeving, kunnen deze vindplaatsen onderzocht worden door middel van een proefsleuvenonderzoek.

Het proefputtenonderzoek heeft tot doel gegevens te verzamelen betreffende de densiteit, afbakening, stratigrafie en bewaringstoestand van de site. Hierbij worden de concentraties met steentijdartefacten nauwkeuriger bekeken en dient de omvang, aard en datering van deze concentraties duidelijk te

⁶ Er dient verder onderzoek door middel van een waarderende archeologische boringen, uitgevoerd te worden indien er sprake is van vindplaatsen waar minstens één of meerdere artefacten uit de steentijd, en van duidelijke menselijke oorsprong, zijn aangetroffen. Indien rondom de zones waar artefacten zijn aangetroffen, andere indicatoren van menselijke oorsprong aanwezig zijn (bijvoorbeeld handgevormd aardewerk, verkoold graan, verkoelde hazelnootdoppen, verbrand bot, houtskool ...) dient deze zone eveneens verder onderzocht te worden. Indien dergelijke indicatoren (bijvoorbeeld handgevormd aardewerk, verkoold graan, verkoelde hazelnootdoppen, verbrand bot, houtskool ...) enkel geïsoleerd voorkomen zonder artefacten uit de steentijd (bijvoorbeeld vuursteen en kwartsiet artefacten ...) in de aangrenzende archeologische boringen, kunnen deze vindplaatsen onderzocht worden door middel van een proefsleuvenonderzoek.

worden. Tevens dient uit het proefputten onderzoek duidelijk te blijken of verder onderzoek naar een reële kenniswinst in houdt.

3.4.2 *Specifieke methodologie*

Er worden één of meerdere kleine proefputten van 1 m² onderzocht, zoals omschreven in de parameters van de CGP.⁷ De proefputten worden opgedeeld in vier zones, zogenaamde zeefvakken, van 0,5 x 0,5 m.⁸ Afhankelijk van de situatie ter plaatse en zoals aangetroffen bij de waarderende boringen, kan beslist worden of de ploeglaag eveneens onderzocht dient te worden en uitgezeefd dient te worden. De zeefvakken worden per 10 cm verdiept tot in het steriele zand (d.w.z. Zand waarin geen artefacten meer aanwezig zijn). Alle te onderzoeken niveaus worden handmatig ingezameld en gezeefd per eenheid of stratigrafische context. Eventuele sporen worden ingetekend, geregistreerd en apart ingezameld en gezeefd. Alle ingezamelde eenheden worden nat gezeefd op een maaswijdte van 2 mm.⁹ Per proefput wordt minimaal één profiel geregistreerd en wordt minimaal één monster verzameld voor het onderzoek naar macroresten en eventuele andere menselijke indicatoren anders dan vuursteen artefacten.

De specifieke methodologie en de technische bepalingen van het proefputten onderzoek wordt, conform de CGP, opgemaakt nadat de resultaten van het waarderend booronderzoek gekend zijn (CGP v.2 Hoofdstuk 8.7).

3.5 Onderzoekstechnieken proefsleuven

3.5.1 *Algemene bepalingen*

Een proefsleuvenonderzoek is bij uitstek de methode om archeologische sporensites te onderzoeken. Hierbij worden transecten doorheen het landschap aangelegd tot op het eerste relevante archeologische niveau.

De algemene bepalingen van een proefsleuvenonderzoek, zoals vastgesteld in de Code van Goede Praktijk zijn hier van toepassing.

De sleuven dienen ingeplant te worden volgens de helling van het terrein. Op deze manier maken de sleuven een transect op het landschap.

Algemeen worden proefsleuven aangelegd door middel van parallelle sleuven met een tussenafstand van maximum 15 meter. De sleuven dienen tussen 1,80 m en 2 m breed te zijn. De ideale dekkingsgraad van de sleuven ligt tussen 10 en 15% van het plangebied. Statistisch onderzoek en simulaties van sleuven op verschillende soorten vindplaatsen met diverse omvang hebben aangetoond dat met een dichtheid van 10% ongeveer 95% van alle vindplaatsen met een minimum omvang van 5 m in diameter worden opgespoord. Hierbij geldt dat de kans dat lineaire structuren worden gemist groter is indien sleuven parallel in dezelfde richting worden gelegd. Om de

⁷ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016

⁸ Doordat er reeds gewerkt wordt met zeefvakken van 0,5 x 0,5 m, kunnen de resultaten van dit vooronderzoek geïntegreerd worden in de resultaten van het eventuele vervolgonderzoek.

⁹ Indien de sedimenten niet toelaten om gezeefd te worden op een maaswijdte van 2 mm kan de maaswijdte vergroot worden tot maximaal 6 mm. Indien het sediment alsnog niet toelaat om gezeefd te worden, kan besloten worden om de sedimenten te snijden op zoek naar eventuele artefacten.

trefkans op dergelijke structuren te vergroten, dienen dwarsseuven en/of kijkvensters te worden aangelegd.¹⁰

Volgens de Code Goede Praktijk dient de dekking van een proefsleuvenonderzoek 10% van het gehele terrein te bedragen. Dit dient aangevuld te worden met kijkvensters tot er een dekking van 12,5 %.

3.5.2 Specifieke methodologie

Binnen het plangebied worden 14 proefsleuven aangelegd met een noordoost-zuidwest oriëntatie. Elke zone telt twee proefsleuven. Hieronder wordt een kader weergegeven met hierin de oppervlakte van de sleuven en hierbij dekkingpercentage.

Binnen het plangebied worden de proefsleuven aangelegd in zeven verschillende onderzoeksfases. Deze fases zijn gelijk aan de ontwikkelings- en bouwfases van het project. Indien de opdrachtgever beslist om bepaalde fases gelijktijdig uit te voeren, kunnen deze eveneens gelijktijdig onderzocht worden door middel van de proefsleuven. Elke fase wordt hierbij als apart onderzoek aanschouwd en wordt als dusdanig gerapporteerd en bekrachtigd door Onroerend Erfgoed. Hieronder is weergegeven hoeveel proefsleuven per fase worden aangelegd:

Fases (loten)	Oppervlakte zone	Aantal proefsleuven	Oppervlakte proefsleuven	Dekkingpercentage in %
1	971 m ²	2	110 m ²	Ca. 11,3 %
2	643 m ²	2	88 m ²	Ca. 13,6 %
3	644 m ²	2	88 m ²	Ca. 13,6 %
4	673 m ²	2	88 m ²	Ca. 13,0 %
5	669 m ²	2	88 m ²	Ca. 13,1 %
6	668 m ²	2	88 m ²	Ca. 13,1 %
7	739 m ²	2	101 m ²	Ca. 13,6 %
<i>Totaal</i>			651 m ²	Ca. 13,0 %

In totaal zal er 651 m² aan proefsleuven worden aangelegd. Dit komt overeen met ca. 13% van de zone voor de toekomstige ingrepen (ca. 5.007 m²). De proefsleuven worden per fase aangevuld met kijkvensters met een dekking van 2,5% van de totale te onderzoeken oppervlakte. Deze kijkvensters

worden dusdanig aangelegd dat een duidelijk beeld verkregen wordt omtrent de aan- of afwezigheid, bewaring en aard van eventuele archeologische sites.

De aanleg van deze sleuven gebeurt met een graafmachine met een niet-getande graafbak van 1,80 m tot 2 m breed. Het eerste vlak wordt aangelegd op een eerste leesbaar archeologisch niveau. Indien er meerdere archeologische niveaus aanwezig zijn, wordt elk niveau apart geregistreerd en gewaardeerd.

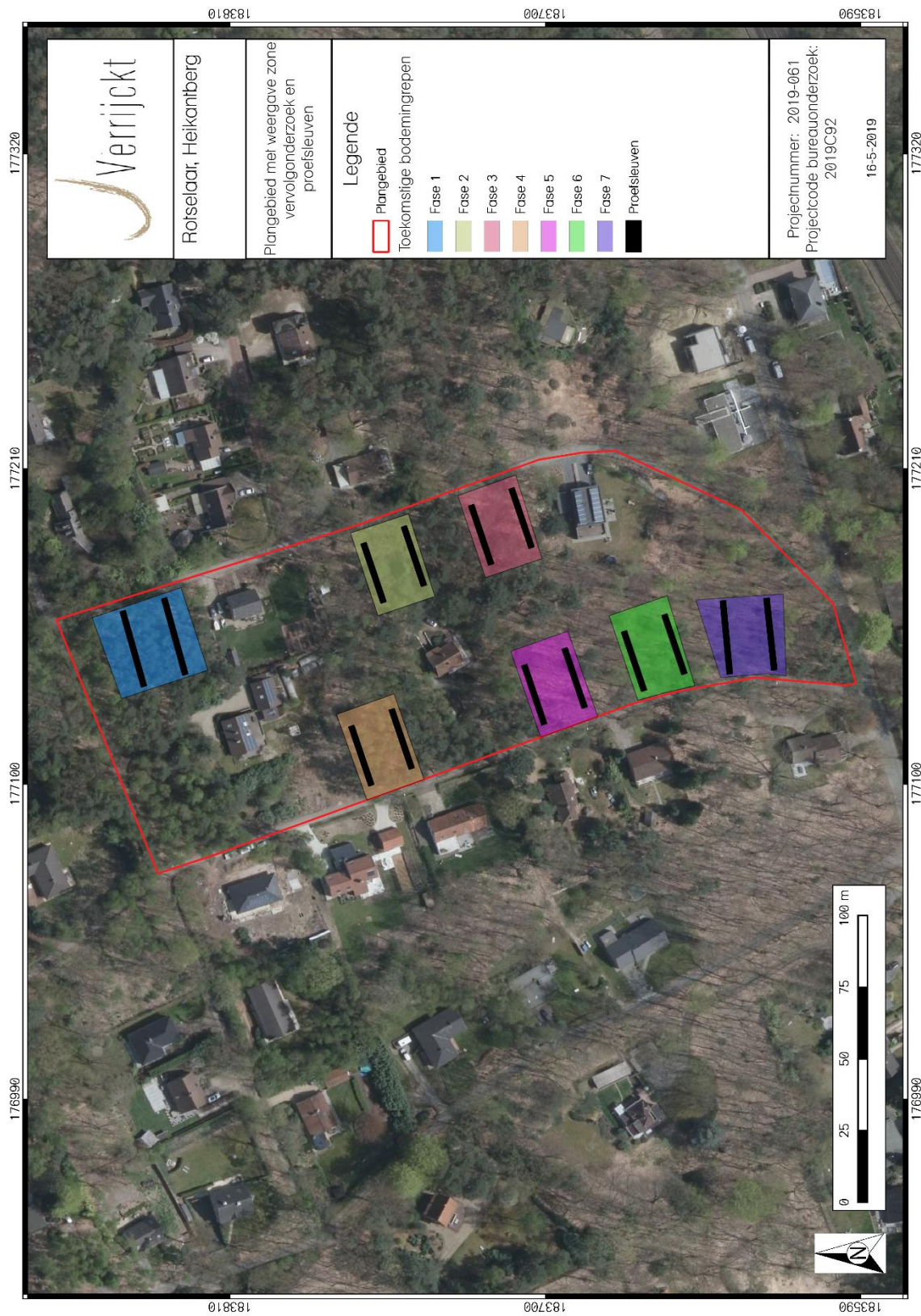
Een selectie van de sporen wordt gecoupeerd, zodat een beantwoording van de onderzoeksvragen mogelijk is. In diepe sporen zoals waterputten en waterkuilen wordt een boring geplaatst om een evaluatie van de bewaringstoestand en type van spoor mogelijk te maken. Per sleuf wordt machinaal een profielput aangelegd. Deze profielputten worden door een aardkundige beschreven conform de code goede praktijk.

Alle sporen worden onderzocht door middel van een metaaldetector. Hierbij wordt geregistreerd welke sporen een signaal geven. Eventuele vondsten die zich aan de oppervlakte bevinden of aan het licht komen tijdens het couperen worden ingezameld.

Na afloop van het proefsleuvenonderzoek worden alle aangelegde sleuven en kijkvensters gedicht. Hierbij mag de graafmachine niet over de aangelegde vlakken rijden. Kwetsbare sporen (bijvoorbeeld graven) worden afgedekt door een doek of plastic en worden op een hoger liggend niveau gemarkeerd (bijvoorbeeld door een houten paaltje). Hierdoor kunnen deze sporen bij een eventueel vervolgonderzoek snel opgespoord worden en gevrijwaard worden van eventuele verstoringen.

De veldwerkleider moet voldoen aan de voorwaarden zoals gesteld in de Code Goede Praktijk. Tevens dient de veldwerkleider te beschikken over 150 dagen veldwerkervaring op landelijke sites in de Vlaams-Brabant.

Het onderzoek is succesvol wanneer een gefundeerde uitspraak kan worden gedaan over de aan- of afwezigheid, de aard en omvang van een archeologische site.

Figuur 4: Sleuvenplan

3.6 Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er worden geen afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk voorzien. Moesten er tijdens de uitvoering van het vooronderzoek met ingreep in de bodem redenen zijn waarom wel wordt afgeweken van de bepalingen in de code, dan worden deze gemotiveerd in het verslag van resultaten.

4 Lijst met figuren

Figuur 1: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting op orthofoto uit 2017	8
Figuur 2: Plangebied met weergave van zone vervolgonderzoek op orthofoto uit 2017	9
Figuur 3: Inplanting landschappelijke boringen	15
Figuur 4: Sleuvenplan	21

5 Bibliografie

BORSBOOM, A. & P. VERHAGEN, 2012. KNA Leidraad Inventariserend Veldonderzoek Deel: Proefsleuvenonderzoek (IVO-P). SIKB